

Effekter av samlokalisering i høyere utdanning

Erfaringer fra fire norske læresteder

Cathrine Tømte og Bjørn Stensaker

© NIFU STEP Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Rapport 27/2009
ISBN 978-82-7218-634-9
ISSN 1504-1824

For en presentasjon av NIFU STEP's øvrige publikasjoner, se www.nifustep.no

Norsk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Norwegian Institute for Studies in Innovation, Research and Education
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo
Tlf. +47 22 59 51 00 • www.nifustep.no

RAPPORT 27/2009

Cathrine Tømte og Bjørn Stensaker

Effekter av samlokalisering i høyere utdanning

Erfaringer fra fire norske læresteder

Forord

På oppdrag fra Høgskolen i Sør-Trøndelag er NIFU STEP bedt om å vurdere erfaringer med ulike former for samlokalisering i høyere utdanning. Bakgrunnen for prosjektet er knyttet til fremtidige strategiske valg ved høgskolen, og hvorvidt det er mulig å argumentere for faglige, økonomiske og sosiale gevinster av en tettere geografisk og fysisk kopling mellom ulike enheter. Prosjektet har hatt en kort tidsramme, og basert på dialog med oppdragsgiver har NIFU STEP vurdert det som mest hensiktsmessig å fremskaffe data gjennom intervjuer med personer som har erfaringer fra tilsvarende prosesser ved andre læresteder i Norge, i tillegg til foreliggende litteratur.

Rapporten er i hovedsak skrevet av Cathrine Tømte med bidrag fra Bjørn Stensaker. Sistnevnte har fungert som prosjektleder. En stor takk rettes til de mange informanter som stilte opp til intervju og som delte sine erfaringer.

Oslo, juni 2009

Per Hetland
Direktør

Agnete Vabø
Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Fusjoner og samlokalisering i høyere utdanning.....	7
1.2	Funn i tidligere studier	8
1.2.1	Fysisk struktur som organisasjonsfaktor.....	8
1.2.2	Hva innebærer effektive læringsomgivelser?	9
1.2.3	Hva betyr teknologisk infrastruktur for samlokalisering?	11
1.3	Sentrale dimensjoner ved diskusjoner om samlokalisering	11
1.4	Data og metode.....	12
2	Fire eksempler på samlokalisering	13
2.1	Høgskolen i Oslo	13
2.2	Høgskolen i Bodø	14
2.3	Høgskolen i Vestfold.....	15
2.4	Universitetet i Agder	16
2.5	Sammenligning.....	18
3	Ambisjoner og mål med samlokalisering	20
3.1	Arkitektonisk - samlokalisering åpner opp for å tenke nytt om byggmasse	20
3.1.1	Økonomiske/ administrative	20
3.1.2	Faglige ambisjoner	20
3.1.3	Psykososiale ambisjoner	21
4	Erfaringer med prosesser knyttet til samlokaliseringsprosessen.....	22
4.1	Medvirkning og kommunikasjon	22
4.2	Ledelsens betydning	22
4.3	Kulturbygging	23
5	Mulige identifiserbare effekter i etterkant av samlokaliseringer	24
5.1	Administrativ effektivitet	24
5.2	Faglige gevinster, for eksempel økt samarbeid på tvers av disipliner.....	24
5.3	Studentsosialt miljø	24
5.4	Arkitektonisk - fungerer den fysiske utformingen etter intensjonen?.....	25
6	Oppsummering	26
	Referanser	28
	Vedlegg	29
	Informanter	29

1 Innledning

I høyere utdanning er ulike former for organisasjonsendring og -utvikling et svært aktuelt tema som en følge av at lærestedene ser behov for å utvikle nye faglige satsninger innen forskning og utdanning, utvikle en tydeligere profil utad, samt behov for kostnadseffektivitet og rasjonell drift. Samlokalisering er en slik prosess som prinsipielt kan tenkes å ha både faglige, sosiale og økonomiske gevinster. Samtidig eksisterer det begrenset grad av forskning på dette området, og potensielle gevinster kan også overskygges av andre effekter, eksempelvis økt kompleksitet og mer tid brukt på koordinering.

På oppdrag fra Høgskolen i Sør-Trøndelag har NIFU STEP fått i oppdrag å utføre en vurdering av erfaringer med ulike former for samlokalisering i høyere utdanning. Tre spørsmål har her vært sentrale:

- Hvilke ambisjoner og mål er det som gjerne knyttes til samlokaliseringer? Hva er eventuelle fellesnevnerne og forskjeller i ulike institusjoners ambisjoner?
- Hvilke faktorer/prosesser kan brukes for positivt å påvirke samlokaliseringsprosessen?
- Hvilke effekter kan identifiseres i etterkant av samlokaliseringen?

Grunnet svært knappe tidsfrister har denne rapporten i hovedsak søkt å besvare disse spørsmålene ved hjelp av i) eksisterende litteratur på feltet, samt ii) fokusintervjuer med representanter ved norske læresteder med erfaringer fra samlokaliseringsprosesser.

1.1 Fusjoner og samlokalisering i høyere utdanning

Som en følge av en rekke ulike reformer av høyere utdanning har det i Norge vært mye fokus knyttet til fusjonsprosesser mellom høyere utdanningsinstitusjoner. Det fremste eksempelet er høyskolereformen fra 1994 der en rekke tidligere selvstendige høyskoler ble sammenslått til 26 statlige høyskoler. Denne fusjonsprosessen innebar ofte at direkte konkurrerende fagmiljøer til dels ble tvunget sammen, uten at de faglige gevinstene var veldig synlige på kort sikt (Kyvik 1999). Også i etterkant av Kvalitetsreformen har man sett at ulike fusjonsprosesser har blitt initiert i norsk høyere utdanning. Sammenslåingen mellom Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø er det siste eksemplet. En interessant utvikling er imidlertid at flere av de tidligere fusjonerte høyskolene i våre dager har initiert ulike samlokaliseringsprosjekter. Eksempler her er ikke minst Høgskolen i Østfold og Høgskolen i Oslo.

Samlokaliseringsprosesser har både likheter, men er også veldig forskjellige fra slike fusjonsprosesser. Samlokaliseringsprosesser skjer gjerne innenfor et lærested og kan ha ulike målsettinger som styrer prosessen. Samtidig kan samlokaliseringsprosesser ha noen fellestrekk med fusjonsprosesser. En likhet mellom fusjonsprosesser og

samløkaliseringsprosesser er gjerne at man har ambisjoner om større grad av tverrfaglighet og faglig nytenkning. En annen er at problemstillinger knyttet til ”tvang” og ”frivillighet” er ganske identiske. Hvis ansatte føler at prosessen er ”påtvunget” dem vil det være av mer marginal betydning hvorvidt presset for organisasjonsendring kommer fra institusjonsledelsen eller fra aktører utenfor lærestedet.

1.2 Funn i tidligere studier

Betydninger av hvordan fysiske strukturer i form av bygg, lokaler og teknologi virker inn på livet i (formelle) organisasjoner har i mindre grad vært i sentrum for forskning. Noen studier, både nasjonale og internasjonale, peker seg likevel ut som interessante. Særlig tre fagfelt er aktuelle, organisasjonsforskning, arkitektur og design og teknologiforskning (i bred forstand).

1.2.1 Fysisk struktur som organisasjonsfaktor

Innenfor organisasjonsforskningen har studier bekreftet at det å plassere folk i samme bygg ikke nødvendigvis medfører økt arbeid på tvers av enheter. Man antar at en forutsetning for å lykkes med samarbeid, er at det også eksisterer en felles formell organisasjon som uttrykker en felles målsetting inklusive forventinger knyttet til felles koordinering. Sagt på en annen måte, det må eksistere en felles organisasjonsstruktur som inkluderer samarbeid og kontakt på tvers av eksisterende avdelinger og enheter (Egeberg 1989). I vårt tilfelle kan en slik tilnærming oversettes til å skulle omfatte og å etablere føringer som bidrar til kontakt og samarbeid på tvers av disipliner og fagområder, herunder instituttsammenslåinger og andre former for faglige koplinger.

Medvirkning og en felles forståelse av gevinster, som for eksempel i form av faglig fornying, synes i tillegg å være sentralt for å lykkes med samlokalisering (Muvey, 1993). Samtidig vet vi blant annet fra evalueringen av høgskolereformen og andre nyere studier at det kan eksistere store kulturforskjeller mellom fag, utdanninger og enkeltpersoner og deres forståelse av hva FoU-arbeid innebærer og at samlokalisering ikke nødvendigvis overvinner slike hindre (Kyvik 1999, Gulbrandsen et al. 2004).

Forskning viser også at læresteder som er spredt geografisk over flere steder ofte har mindre samarbeid enn læresteder som har all aktiviteten konsentrert til ett geografisk samlet område. For eksempel dokumenterte evalueringen av høgskolereformen at høgskoler som var geografisk spredt på flere studiesteder hadde noe lavere grad av undervisningssamarbeid med andre avdelinger, samt noe lavere grad av FoU-samarbeid med andre avdelinger enn høgskoler som var samlokaliserte (Kyvik 1999: 303). En dybdestudie av Høgskolen i Telemark peker i samme retning når den peker på at geografiske forhold alene ikke forklarer faglig integrasjon eller mangel på sådan (Norgård & Skodvin, 2002).

Arbeidsplass-studier har påpekt utfordringene knyttet til kommunikasjon når organisasjoner er spredt over flere geografiske steder. Man har vist at ulike kulturer og praksisformer virker inn i forhold til samarbeid på tvers av ulike geografisk spredte steder. Samtidig blir selve motivasjonen for samarbeid avgjørende for å lykkes i slike sammenhenger; alt fra oppgaver alle impliserte har interesse i at skal løses og / eller initiativ initiert fra ledelses hold kan her spille inn i forhold til fremme eller hemme engasjementet og innsatsviljen i forhold til å få til godt samarbeid. Teknologidimensjonen har også vist seg å ha en sentral rolle i stedsdistribuerte organisasjoner, man har med ulik grad av suksess prøvd ut ulike varianter av samarbeidsteknologier. I hvilken grad man lykkes, er sammensatt og henger sammen med både psyko-sosiale, praktiske og tekniske faktorer (Tømte, 2005).

1.2.2 Hva innebærer effektive læringsomgivelser?

I våre dager vektlegges gjerne betydningen av gode og effektive læringsomgivelser som positivt for utvikling av en læringskultur. Med dette menes ofte at arkitekturen innbyr til faglig dialog og samarbeid gjennom at det tilrettelegges for gode sosiale møteplasser, men også at det etableres en "kritisk masse" av studenter og ansatte som gjør det attraktivt å oppholde seg på disse møteplassene. I prinsippet bidrar samlokalisering til at flere personer samles på ett sted, og at man dermed skaper en sentral betingelse for økt sosial dynamikk. Fra andre land vet vi at mangel på gode fysiske strukturer i alle fall ikke bidrar til faglig samarbeid ved samlokaliserte læresteder (Harman, 2000).

I Norge kan man ved hjelp av spørreundersøkelser om studenters trivsel (Stud.Mag.) se at læresteder som tar i bruk nye bygg også opplever at studentene trives bedre (Gulbrandsen et al., 2004).

Tilsvarende inntrykk har også blitt formidlet fra videregående skoler som har fått nye bygg, hvor man særlig har vektlagt fleksible romløsninger med et gjennomarbeidet design. Både ansatte og elever har fremvist stor trivsel i slike tilfeller. Et eksempel er Elvebakken videregående skole i Oslo, som i løpet av få år har endret status fra å være en "nedleggingstruet" skole til å bli den skolen flest elever søker til blant videregående skolealternativ i Oslo kommune. Man kan trolig ikke tillegge bygget alene all æren for en slik utvikling, som en del av ombyggingsprosessen foregikk også en større organisasjonsutviklingsprosess, som redefinerte skolens pedagogiske plattform så vel som fremtidig strategi. Slik ble utformingen av byggene og selve OU-prosessen et felles prosjekt som resulterte i en "ny skole", som i dette tilfellet blir vurdert som vellykket av ansatte og elever.

Forskning på bygg som fremmer læring og kreativitet er et relativt nytt felt innenfor arkitekturfaget. Et interessant internasjonalt initiativ er Centre for Effective Learning

Environments i OECD (CELE¹). Utgangspunktet deres er at bygg faktisk har betydning for læring og læringsutbytte, men at dette kan være vanskelig å måle. Et annet sentralt utgangspunkt er betydningen av hvordan Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) kan åpne opp for læring i selve byggene:

The planning and design of educational facilities – schools, colleges and universities – has an impact which is significant but hard to quantify on educational outcomes. Building and running those facilities accounts for a substantial part of public educational expenditure in OECD countries. Information and communication technologies have the potential to transform the way in which they are used.²

CELE har også utviklet landbaserte referanserammeverk, basert på lokal statistikk og relevante metadata knyttet til skoler og læresteder for høyere utdanningsbygg og utstyr, til bruk for forskere, arkitekter, planleggere, policymakers og andre. Norge deltar ikke i dette arbeidet og har derfor heller ikke noe eget rammeverk av denne typen.

Også andre studier peker på hvordan utforming av rom kan bidra til økt samspill. Et eksempel er å legge til rette for det som på engelsk omtales som ”open spaces” i undervisningsbygg (Hilding-Haman 2007; Punie 2007). I praksis innebærer dette at man skaper arenaer som er åpne, det kan være arealer som ikke er forhåndsdefinert til spesielle bruksområder, men som inneholder sitteområder, der studenter og ansatte kan sitte ned og jobbe enten alene eller i grupper. Tanken bak slike arrangementer er at det er i slike ”tomme” rom, som ingen på forhånd har definert til spesifikke formål, at brukerne selv definerer innholdet i selve rommet, løsrevet fra etablerte læringsstrukturer og etablissementet for øvrig. Kantiner kan i noen tilfeller også ha en slik funksjon.

Forskning viser dessuten at utforming av rom og arealer kan manipuleres for å øke oppmerksomhet, samhandling og samarbeid blant ansatte. Åpne kontorlandskap er et eksempel på dette. Man fraråder likevel slike løsninger fordi disse har vist seg å ha negativ innvirkning på individuelle prestasjoner, siden disse igjen påvirkes av støy og ulike former for avbrytelser i det pågående felles arbeidet. De negative effektene er ikke overraskende mest markant på arbeidsplasser i kunnskapsintensive organisasjoner, der ansatte skal arbeide fokusert med komplekse problemstillinger (Heerwagen 2004). I slike organisasjoner anbefales muligheter for individuell skjerming.

Det finnes likevel ingen fasit løsning på hva et godt bygg for læring betyr. Det viser seg at dette henger nøye sammen med lokale omstendigheter, så som organisasjonskulturer og lærestedenes ulike profiler og strategier.

¹ Tidligere Programme on Educational Building (PEB).

² http://www.oecd.org/department/0,3355,en_2649_35961311_1_1_1_1_1,00.html

1.2.3 Hva betyr teknologisk infrastruktur for samlokalisering?

Betydningen av en velfungerende teknologisk infrastruktur er uvurderlig i forhold til å lykkes med informasjonsflyt, samarbeid og læring ved læresteder for høyere utdanning, uavhengig om campus er samlokalisert eller fordelt over flere geografiske steder.

Båndbredde, trådløse nettverk og strømuttak er sentrale elementer i en slik infrastruktur. Man ser likevel for seg stordriftsfordelene ved at lærestedet er samlet til kun et campus, det hevdes å være penger spart ved å konsentrere drift og brukerstøtte til ett geografisk avgrenset område.

IKT er også avgjørende i forhold til å lykkes med kommunikasjon og samarbeid ved flercampus læresteder. Videokonferanser, både mellom smågrupper og i forhold til å overføre forelesninger med mer kan være i slike sammenhenger fungere som viktige verktøy for å sikre kommunikasjons- og informasjonsflyt. Ved Universitetet i Agder, vurderer man nå ulike former for samarbeidsteknologier som helt sentrale når nye campus Grimstad åpner og skal fungere i dialog med eksisterende campus Gimle i Kristiansand.

1.3 Sentrale dimensjoner ved diskusjoner om samlokalisering

Som vist kan begrepet samlokalisering omfatte ulike dimensjoner. I denne rapporten legger vi spesielt vekt på å trekke inn og drøfte betydningen av tre hoveddimensjoner: For det *første* argumenterer vi for at utgangspunktet for en eventuell samlokaliseringsprosess er viktig for utfallet. Et sentralt punkt er her om prosessene er frivillige eller ”påtvunget” de ansatte. Skillet mellom hva som oppfattes som frivillig og hva som oppfattes som tvang kan imidlertid være glidende, og vi antar at grad av delaktighet i beslutnings- og implementeringsprosesser kan ha betydning for effektene i etterkant.

For det *andre* argumenterer vi for at samlokalisering er en prosess med mange ulike elementer. Ett viktig element er fysiske strukturer så som bygninger, lokaler og arkitektur. Samtidig har vi også påpekt for at organisatoriske, ledelsesmessige og kulturelle forhold og prosesser kan ha betydning for en samlokaliseringsprosess, herunder betydningen av hvordan organisasjonsgrenser trekkes opp, og koordinering foregår. Deretter argumenterer vi for den økte betydningen som teknologisk infrastruktur kan ha for samlokaliseringsprosesser herunder muligheten for å arbeide mer fleksibelt og dynamisk.

For det *tredje* påpeker vi at effektbegrepet også kan forstås på ulike måter, og at man kan argumentere for at samlokalisering kan ha betydninger for faglige synergier, for sosialt samhold og fellesskap, samt i forhold til økonomi og administrativ effektivitet.

Vår antakelse er at disse tre dimensjonene er gjensidig forsterkende, og at fraværet av en eller flere av disse dimensjonene sannsynligvis vil legge begrensninger på effekten av samlokalisering. Samtidig er det også interessant å vurdere variasjoner innenfor

dimensjonene: hvilke forhold er det eventuelt som i størst mulig grad gir faglige gevinster? Vil økt administrativ effektivisering være en effekt som fremtrer nærmest automatisk når en samlokalisering gjennomføres? Hvilke faktorer er det spesielt som fremmer sosial og kulturell endring?

Selv om vårt datamateriale er for begrenset i forhold til å trekke mer generelle konklusjoner og gi bastante svar, er håpet at denne rapporten kan være oppstarten på en mer systematisk forskning på disse spørsmålene.

1.4 Data og metode

Den empiriske delen av denne rapporten har i hovedsak basert seg på kvalitative intervjuer, og i noen grad trukket veksler på eksisterende sekundærdata som brukerundersøkelser. Fire institusjoner er valgt som case:

- Høgskolen i Oslo
- Høgskolen i Bodø
- Høgskolen i Vestfold
- Universitetet i Agder

Disse lærestedene er valgt fordi de har en fagportefølje som samsvarer godt med den faglige profilen ved HiST, samt at deres lokalisering og ”markedssituasjon” har en rekke fellestrekk med HiST. Ved disse lærestedene har vi intervjuet representanter for ledelse, faglig ansatte og administrativt ansatte. Totalt er 15 intervjuer gjennomført. I tillegg har vi vært i kontakt med ressurspersoner som har gitt oss viktige innspill i forhold til å identifisere aktuelle informanter lokalt ved hvert enkelt lærested. Sekundærdata er i noen grad trukket inn.

2 Fire eksempler på samlokalisering

2.1 Høgskolen i Oslo

Høgskolen i Oslo hadde i 2008 11 000 studenter og 1100 ansatte fordelt på 7 avdelinger. Hovedcampus ligger i Pilestredet i Oslo og inkluderer studenter innen lærerutdanning og internasjonale studier, helsefag og journalistikk, bibliotek og informasjonsfag. I tillegg finnes Avdeling for samfunnsfag og Avdeling for ingeniørutdanning, Avdeling for sykepleierutdanning og Avdeling for estetiske fag.

Utviklingen av campus har foregått i flere faser, dels ut fra ulike motivasjoner. Første fase var en direkte konsekvens av høgskolereformen i 1994, da Høgskolen i Oslo så dagens lys, som et resultat av sammenslåing av flere høgskoler spredt rundt i Oslo. I denne fasen flyttet flere utdanninger inn i nye og ledige lokaler i området rundt Bislet og Pilestredet. Lærerutdanningen og Fysioterapiutdanningen var blant de første. Prosessen ble videreført i ulike etapper og utdanningene, som flyttet til campusområdet, tok i bruk lokaler etter hvert som disse var innflyttningsklare.

En ny fase i campusutviklingen startet da man rundt 2005-6 iverksatte en større intern prosess som gikk ut på og omrokkere utdanningsenhetene rent fysisk. Frem til da hadde utdanningsenhetene flyttet inn i bygg etter som der ble ledig plass, og man opplevde nå at mange beslektede utdanninger faktisk var plassert fysisk et stykke unna hverandre. Hovedargumentet for omfordeling av bygg og lokaler var av ressurs hensyn. Ved å plassere beslektede utdanninger rent fysisk i nærheten av hverandre, kunne man oppnå bedre utnyttelse av lokalene. Slik ble det praktisk og enklere og dele på lokaler, utdanningsfasiliteter og utstyr. Et underliggende argument var at man på sikt også håpet på faglig synergi på tvers av utdanningene. Lærerutdanningen og førskoleutdanningen er eksempler på noen av utdanningene som ble plassert i nærheten av hverandre.

Foreløpig siste fase er etableringen og klargjøringen av et felles bygg for avdeling for ingeniørutdanning og avdeling for samfunnsfag. Dette bygget ble tatt i bruk fra rundt 2007. Sistnevnte var allerede lokalisert til Pilestredet – Bislet området, mens ingeniørutdanningen holdt til i Vika. Felles var at begge hadde stort behov for nye og større lokaler og dette var hovedmotivasjonen for å flytte sammen. Rent faglig så man også for seg at det kunne være noen felles gevinster mellom deler av samfunnsfagutdanningen, særlig innenfor økonomiutdanning og administrasjon og ledelse og ingeniørutdanningen. Neste planlagte fase vil være når avdeling for estetiske fag med flere flytter inn i nok et nytt bygg, også i tilknytning til Pilestredet området, det skal være klart innen 2012.

Campus på HiO er slik samlokalisert i den forstand at alle studieenhetene nå ligger i kort geografisk avstand fra hverandre. Det sies at det tar ca 5 minutter å gå mellom ytterpunktene. Campus ligger nær sentrum og er dels bygget ut i forhold til eksisterende byggmasse, det vil si høgskolen har tatt over eksisterende bygg i området og tilpasset disse

arkitektonisk til egne undervisnings og samhandlingsbehov. Bygget for avdeling for samfunnsfag og avdeling for ingeniørutdanningen er så langt nyeste eksempel på dette.

Stordriftsfordelene ved en slik struktur oppleves som helt sentrale; gode bygg bidrar til effektiv infrastruktur som igjen gir gunstig driftssituasjon. Felles bibliotek, også kalt læringsentra, felles kantiner og studentlæringsarenaer er eksempler på dette. Også postgang blir enklere ved ett felles campus.

Håpet om faglig synergi på tvers av eksisterende avdelinger har foreløpig vist seg å være en tung prosess. Så langt har eksisterende tverrfaglige initiativ kommet ovenfra; i form av etablering av sentra og programmer som trekker på kompetanse fra ulike fagområder. Fra fagmiljøene selv hevdes det at slike tiltak i utgangspunktet kan være interessante, men at det krever ekstra innsats blant de ansatte og fremstilles i ytterste konsekvens som et bemanningsspørsmål.

Høgskolen i Oslo er i dag så nær som samlokalisert i området rundt Pilestredet. Ovenfor er skissert noen erfaringer med en slik geografisk beliggenhet. I disse dager arbeides det med en fusjonering av HiO og Høgskolen i Akershus. Dersom en slik fusjon blir vedtatt, vil man igjen måtte forholde seg til en to-campus løsning, med hva det medfører av administrative, faglige og praktisk-tekniske utfordringer. Sannsynligvis vil man kunne dra veksler på erfaringene fra prosessene med samlokaliseringen til Pilestredet, samtidig som der trolig også vil oppstå nye utfordringer knyttet til lokale omstendigheter og faglige og administrative prioriteringer.

2.2 Høgskolen i Bodø

Høgskolen i Bodø (HBO) sluttførte i 2004 en større utbygging og nå er så godt som all utdanning samlokalisert i en hovedcampus beliggende i Bodø. Høgskolen i Bodø hadde i 2008 5000 studenter, 500 ansatte og fire fakulteter; Fakultet for Biovitenskap og akvakultur, Fakultet for samfunnsfag, Handelshøgskolen i Bodø og Profesjonshøgskolen.

Høgskolereformen i 1994 utløste samlokaliseringen, og utdanningsenheter som tidligere hadde vært fordelt over tre campus i Bodø, ble i de følgende årene flyttet og samlokalisert på Mørkved, som ligger noe utenfor selve bykjernen. Utbyggingen har foregått i flere etapper, den siste var da lærerutdanningen flyttet inn i nye lokaler i 2004. I 2005 sto et stort felles bibliotek ferdig. Biblioteket rommet også hovedinngang til campus.

Å flytte fra slitte lokaler i byen og inn i nye og moderne bygg var en viktig motivasjon for de ansatte. Likevel hersket det i begynnelsen av prosessen delte meninger om det å skulle flytte, særlig blant ansatte i lærerutdanningen. Dette vurderes nå som et tilbakelagt stadium, og man mener å kunne spore stor grad av tilfredshet blant de fleste ansatte. Mye av dette resultatet skyldes at man la opp til stor grad av medvirkning i organisasjonsutviklingsprosessen som samlokaliseringen inkluderte. Både administrativt

ansatte og fagansatte medvirket aktivt i disse prosessene, så vel som ledelsen. God dialog med arkitektene ble også fremhevet som helt sentralt for å lykkes. HBO har nyttet samme arkitektfirma under alle ledd i utbyggingen, og viser til gode erfaringer med en slik løsning, både i forhold til funksjonalitet og estetiske forhold ved byggene.

Det nye bibliotekbygget fungerer samlende for de ulike fagmiljøene. Rent fysisk ligger det også plassert nærmest i midten av alle andre bygg. Det er også her hovedinngangen til campus er plassert. Dette er en løsning man er svært fornøyd med. Bygget fungerer som sosialt møtested på tvers av enhetene, både for studenter og ansatte, og mye av arealene og innredningen er ment å tjene nettopp til et slikt formål.

Samlokaliseringen hevdes dessuten å ha medført utvikling av nye faglige program, dels på tvers av eksisterende fagdisipliner. Mye av motivasjonen for å få til dette hevdes å være et ledd i prosessen med å oppnå universitetsstatus.

2.3 Høgskolen i Vestfold

Høgskolen i Vestfold (HVE) har i dag (2009) omkring 4000 studenter og 400 tilsatte. HVE er lokalisert med to studiesteder, på Bakkenteigen og Eik, men vil fra august 2010 bli samlokalisert på Campus Bakketeigen. HVE inkluderer fire avdelinger, Avdeling for lærerutdanning, Avdeling for maritim utdanning, Avdeling for realfag og ingeniørutdanning og Avdeling for samfunnsfag.

HVE oppsto etter at Høgskolereformen i 1994 fusjonerte de tre høgskolene Eik lærerhøgskole, Høgskolesenteret i Vestfold (tidligere Tønsberg Maritime Høgskole og Horten ingeniørhøgskole) og Vestfold sykepleierhøgskole. De fire skolene hadde allerede samarbeidet om å tilby et studium i økonomi og administrasjon.

Lærestedene var opprinnelig lokalisert i henholdsvis Tønsberg og Horten, men har gradvis etablert seg på Bakkenteigen, som ligger geografisk midt mellom de to byene. Siste fase er nå at lærerutdanningen flytter fra Tønsberg til Bakkenteigen. Det hevdes at det er selve flyttingen av lærerutdanningen som har representert den største utfordringen i utviklingen av en felles campus på Bakketeigen. Dette forklares dels med motstand mot å flytte fra en by til et sted som geografisk hadde liten annen eksisterende infrastruktur utover campus. Slik ble geografisk beliggenhet sentralt i motstanden, trolig mer enn ideen om selve samlokaliseringen i seg selv. I tillegg hersket uro i forhold til det å fusjonere to relativt ulike kulturer; den fra lærerutdanningen og fra ingeniørutdanningen. Utsiktene til å få nye og moderne bygg veide tungt også her, slik vi så var tilfelle for Høgskolen i Oslo.

Samlokaliseringen ved HVE omfatter to dels atskilte og dels overlappende løp,

- 1) selve byggeprosjektet, hvordan skape velfungerende bygg som en del av eksisterende campus

- 2) organisasjonsutvikling basert på at lærerutdanningen skal integreres med resterende utdanninger ved HVE

Byggprosjektet, det vil si utbyggingen av nye bygg til lærerutdanningen på campus Bakkenteigen, har handlet om integrering av nytt bygg i eksisterende byggmasse. Samtidig var det helt sentralt å ta høyde for lærerutdanningens spesifikke behov i form av ulike romløsninger, og dels hvordan andre tilstøtende utdanninger kunne dra vekslers og dele på de nye byggene.

Beslutningen om samlokalisering ble forsvart både ut fra administrative og faglige hensyn. Man så for seg stordriftsfordeler ved å samle alle aktiviteter til ett avgrenset område, samtidig som mulighetene for samarbeid på tvers av eksisterende faggrenser ble vurdert som enklere å gjennomføre med kort geografisk avstand mellom enhetene.

Skolens uttalte ambisjon har vært å skape en enhetlig høyskole med et enhetlig læringsmiljø og felles administrasjon. Våren 2009 er man fortsatt midt i en organisasjonsutviklingsprosess for fremtidig organisering og struktur av lærestedet. Inkludert i denne prosessen er også hvordan ulike fagmiljø kan dra nytte av hverandre. Man er opptatt av hvordan løse utfordringer i forhold til deling på læringsressurser, for eksempel spesialutstyrte rom, laboratorium samt helt overordnet hvilken organisasjonsstruktur selve lærestedet skal ha. Man diskuterer også om man skal gå for tradisjonell høyskolemodell med avdelinger eller en mer universitetsbasert modell med fakulteter og institutter. Disse prosessene har involvert alle ansatte og graden av medvirkning oppleves så langt som tilfredsstillende.

2.4 Universitetet i Agder

Universitetet i Agder (UiA) har 8500 studenter, 1000 ansatte og til sammen fem fakultet; Fakultet for idrett og helsefag, Fakultet for humaniora og pedagogikk, Fakultet for kunstfag, Fakultet for teknologi og realfag og Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap. UiA har hovedcampus på Gimlemoen, men også virksomhet andre steder i Kristiansand (Kongens gt. 54), samt i Grimstad (Grooseveien og Dømmesmoen) og i Arendal (Sykehusveien). Det foreligger også plan og vedtak (fra 2005) om at virksomheten i Aust-Agder skal samlokaliseres i Grimstad. Lærerutdanningene er organisert på tvers av fakultetene og bærer tittelen Avdeling for lærerutdanning.

Universitetet i Agder er dels et resultat av en fusjonsprosess og en samlokaliseringsprosess. Da høyskolereformen så dagens lys i 1994, var allerede aktiviteter i gang for å fusjonere daværende distriktshøyskole med lærerhøyskolen. Som en konsekvens av disse prosessene var det også skapt et behov for nye og mer hensiktsmessige felles lokaler. Ideene til samlokalisering var med andre ord allerede skapt i enkelte av fagmiljøene før høyskolereformen, men fikk etter 1994 ytterligere påtrykk da man gikk i gang med arbeidet rundt å iverksette utviklingen av et nytt felles campus. Gimlemoen ble etter noen runder med mer sentrumsnære alternativ vurdert som best egnet. Dermed startet utbyggingen.

Sentralt ved samlokaliseringen og utviklingen av et nytt campus på Gimlemoen hevdes å ha vært en ambisjon om allerede på begynnelsen av 1990 tallet å få universitets status. Den nye Høgskolen i Agder, fra og med 1994, gjorde flere strukturelle grep ved organisasjonen da man iverksatte selve samlokaliseringen. Disse mener man i ettertid har hatt avgjørende betydning i prosessen med å bli universitet. Ved å velge fakultetsmodellen fremfor en mer tradisjonell avdelingsmodell, som de fleste andre høgskoler, mente HiA å ha et tydeligere utgangspunkt for å satse på faglig utvikling og vekst. Man så også for seg at en ny organisasjon gikk på tvers av eksisterende utdanningsenheter, ville gi et bedre utgangspunkt for å finne nye, felles arenaer for samarbeid. I praksis løste man dette ved å blande sammen vitenskapelig ansatte med ulike fagbakgrunner side om side med kollegaer fra andre fag eller ulike avdelinger i en etasje.

Samtidig var flere av eksisterende fagmiljøer godt motiverte og så gevinster i samarbeid. Slik fikk samlokaliseringens første fase sterk forankring i enkelte av fagmiljøene. Dette gjaldt særlig for norsk og nordisk fagene og ved matematikk didaktikk og matematikkdidaktikk ved henholdsvis lærerhøgskolen og distriktshøgskolen. Et konkret og noe nyere eksempel var et resultat av etableringen av fakultet for Helse og idrettsfag, der Folkehelse vokste frem som et felles satsningsområde, på tvers av eksisterende fagdisipliner.

Erfaringene med fellescampus på Gimlemoen er markant positive. Byggmessig har man tatt høyde for en slags satellitt-modell, der sentrale fellesadministrative enheter, kantine og bibliotek er plassert i sentrum, og med ulike fakultet plassert ut fra disse. Hovedinntrykket er at dette fungerer, for vitenskapelig ansatte, administrativt ansatte og ikke minst for studentene. Studentene ved UiA viser dessuten høg grad av tilfredshet under målinger Studentsamskipnaden har gjennomført.

Samlokalisering medfører også et høyere studenttall konsentrert til ett sted, noe som igjen skaper stordriftsfordeler og muligheter for å kunne tilby et bredere tilbud på studentsosiale tjenester, som for eksempel kantine og idrettsanlegg. Kort avstand mellom fasilitetene bidrar også til å gjøre studiehverdagen enklere.

Selve samlokaliseringen til Gimlemoen hevdes også å ha gjort sitt i forhold til å synliggjøre UiA som attraktivt lærested. UiA fremstår slik utad som en samlet enhet i mye større grad enn før.

Utfordringene i fremtiden blir slik hvordan man skal løse det å igjen bli en to-campus enhet, utviklingen av nytt campus i Grimstad er i full gang og bakgrunnen er som nevnt å samle utdanningene i Aust-Agder til ett sted, i praksis vil det si å flytte sykepleierutdanningen fra Arendal til nytt campus i Grimstad, hvor ingeniørutdanningen allerede er lokalisert.

2.5 Sammenligning

De fire lærestedene for høyere utdanning har kommet ulikt langt og har hatt ulike fokus og tilnærminger i forhold til det å skulle samlokalisere utdanningene til ett geografisk sted. Dels har dette hatt å gjøre med ytre omstendigheter som økonomiske ressurser, lokale myndigheter og eksisterende infrastruktur i området, og dels har det vært ulike tilnærminger til hvilken faglig profil man ønsket seg for lærestedet. Lokal forankring og ønsket om en tilknytning til distriktet har også bidratt til å sette sitt preg på de ulike lærestedene.

Rent overordnet har de faglige ambisjonene har også satt sitt preg på selve organiseringen av lærestedene. Ulike organisasjonsmodeller har blitt anvendt. Universitetet i Agder hevdet allerede tidlig på 1990 å ha ambisjoner om å bli universitet, og valgte ut fra en slik motivasjon en organisasjonsmodell som kjennetegner universitetene, med fakultet og institutter. Tilsvarende modell blir nå diskutert som ett av flere alternativ ved Høgskolen i Vestfold. Høgskolen i Oslo kjennetegnes ved det man ofte assosierer med høgskolers organisering i ulike avdelinger. Høgskolen i Bodø skilte derimot med en slags hybrid modell mellom tradisjonell universitets modell, med fakultet og institutter og en mer tradisjonell avdelingsbasert høskolemodell.

Avhengig av størrelsen målt i antall studenter og ansatte, fremviser lærestedene også ulike løsninger i forhold til hvor tett bygningene ligger, for eksempel i forhold til hvor lang tid det tar å forflytte seg til en ytterkant av campus til en annen. Ett eksempel er i så måte er Høgskolen i Oslo, som har et relativt stort og noe utflytende campusområde, dels basert på og utviklet i flukt med eksisterende lokal infrastruktur i bykjernen. Ett annet eksempel er Høgskolen i Bodø, der campus er så å si fysisk sammenhengende med et fellesbibliotek og hovedinngang som sammenbindende ledd for hele lærestedet.

Til tross for ulikheter og tilpasninger til lokalmiljøene, har de fire lærestedene også en del felles når det gjelder motivasjoner og erfaringer med samlokaliseringer.

Uttalte målsettinger har for alle vært praktisk-tekniske i forhold til å flytte til ett geografisk område; for fagpersonale har motivasjonene i underliggende utdanningsenheter vært sterkt fundert i det å skulle flytte fra gamle og slitte bygg, til nye og moderne.

Samtidig har stordriftsfordelene veid tungt, disse blir naturlig nok kommunisert som helt sentrale argumenter for representanter for administrativ og teknisk stab ved lærestedene. Stordriftsfordeler kommer både ansatte og studenter til gode, ved at man kan tilby et bredere utvalg av studentsosiale tjenester når flere er samlet på ett sted. Enklere postgang er også et argument som trekkes frem av flere som helt sentralt ved samlokalisering.

Strategisk rapporterer samtlige også om at samlokalisering fungerer som et virkemiddel for å oppnå universitetsstatus. Det hevdes at ved å fremstå samlet rent fysisk, mener man også å ville kunne fremstå som ett samlet lærested med ulike underliggende utdanningstilbud.

De fire lærestedene har ulike erfaringer med å få til faglig synergi på tvers av eksisterende fagmiljø. Høgskolen i Oslo rapporterer om at eneste måten å lykkes i å skape og gjennomføre tverrfaglige initiativ er gjennom såkalte "top-down" tiltak, med andre ord ledelsesinitierte initiativ i form av etableringer av sentra og program. Universitetet i Agder og Høgskolen i Vestfold peker derimot på motsatte fenomen; en del faglige initiativ har oppstått som et resultat i at fagpersonale selv i ulike miljø har sett gevinster i å få til samarbeid, og slik har nye utdanningstilbud etter hvert sett dagens lys.

Rent faglig hersker likevel konsensus om at tverrfaglighet tar tid og er vanskelig: "Tverrfaglighet er en blindgate hvis man skal lykkes med en akademisk karriere", hevdet en informant ved ett av lærestedene. En slik innstilling fra fagmiljøene selv vil snarere hemme enn fremme tversgående faginitiativ, uavhengig om lærestedene er samlokalisert eller ikke. Likevel har vi sett eksempler på at der finnes åpninger, Universitetet i Agder vitner om dette, og det er kanskje også et tankekors at det er dette lærestedet som har lengst erfaring i det å være samlokalisert av de fire som ligger til grunn for foreliggende rapport.

3 Ambisjoner og mål med samlokalisering

3.1 Arkitektonisk - samlokalisering åpner opp for å tenke nytt om byggmasse

Vi startet innledningsvis med å spørre om hvilke ambisjoner og mål som gjerne knyttes til samlokaliseringer. Tre ambisjoner og målsettinger har pekt seg ut som sentrale – under presentert i det som synes å være den prioriterte rekkefølge;

- Konkrete behovet for nye og tidsmessig riktig utstyrte bygg
- Ønske om å få til administrative stordriftsfordeler
- Faglige gevinster

Ambisjonene hviler på en forestilling om at et felles campusområde kan bidra til å nå alle disse målene. Spørsmålet er likevel om ett felles og ”riktig” utformet campusområde alene kan møtekomme alle disse målene? I det følgende ser vi nærmere på argumentene for samlokalisering som lå til grunn hos de fire lærestedene.

3.1.1 Økonomiske/ administrative

Et sentralt argument for alle lærestedene har vært utsiktene til å spare tid og penger gjennom en felles administrasjon i ett campusområde. Stordriftfordeler har vært fremmet som gjennomgående argument hos alle fire. Stordriftsfordeler omfatter alt fra det at flere utdanninger kan dele på undervisningsrom, til å dra nytte av mer effektiv intern postgang. Stordriftsfordeler medfører også at man i et videre perspektiv kan tilby studenter og ansatte flere og bredere tilbud, særlig i forhold til velferdsgoder.

3.1.2 Faglige ambisjoner

Rent overordnet uttrykker samtlige læresteder en uttalt målsetting om å endre status fra høgskole til universitet. Universitetet i Agder viser for eksempel til at dette var en ambisjon allerede tidlig på 1990-tallet. Samtidig viser eksemplet med UiA at selv om fysisk nærhet kan fostre samarbeid på tvers, tar slike prosesser tid. Det er først lenge etter at man kan se konkrete resultater, for eksempel i form av nye tverrfaglige utdanningsprogram. UiA valgte allerede ved samlokaliseringsprosessens begynnelse å satse på en tversgående fakultetsstruktur - i motsetning til andre høgskoler. UiA mener selv denne strukturen var en suksessfaktor i det å oppnå universitetsstatus.

En annen underliggende ambisjon hos lærestedene var et ønske om å samordne fag og både beslektede og ulike utdanninger. Argumentet er at selv ulike fag kan ha fellestrekk. Et eksempel er når historikerne ved lærerutdanningen og historikerne ved samfunnsfag prøver å få til noe felles ved Høgskolen i Vestfold, et annet er når ingeniørutdanningen undersøker mulighetene forsamarbeid med økonomiutdanningen ved avdeling for samfunnsfag ved Høgskolen i Oslo.

De faglige ambisjonene synes imidlertid å være lite konkrete. De er gjerne koplet til mer overordnede strategiske mål (universitetsstatus) og det som kan omtales som ønsker om å få til etableringer av faginitiativ på tvers av eksisterende strukturer (mer tverrfaglighet).

3.1.3 Psykososiale ambisjoner

Forskning viser generelt at nye og praktiske bygg gir fornøyde og produktive mennesker, både ansatte og studenter. Informantene fra de fire lærestedene rapporterer også om dette som ambisjon. Man ser for seg at ett felles campus vil bidra til bedre sosialt miljø, ved at studenter og ansatte fra ulike utdanninger vil treffes gjennom felles møtepunkter som bibliotek, kantiner og bokhandel. Samtidig tenker man at kort avstand mellom slike fasiliteter i seg selv kan åpne opp for økt bruk og på sikt også kan bidra til økt tilfredshet. Avstand til bykjerne og tilgang på offentlig kommunikasjon og parkeringsplasser kan også være elementer som virker inn på trivselen hos ansatte og studenter.

4 Erfaringer med prosesser knyttet til samlokaliseringsprosessen

4.1 Medvirkning og kommunikasjon

Som nevnt helt innledningsvis kan ansattes opplevelse av samlokaliseringsprosesser ha enkelte fellestrekk med fusjonsprosesser, i det at ansatte kan oppleve at prosessen er ”påtvunget” dem. Samlokalisering handler også om å forflytte seg geografisk fra ett sted til et annet, og ikke alle opplever at nytt sted i utgangspunktet er like attraktivt som det eksisterende. Vi har for eksempel sett at flyttingen av lærerutdanningen ved Høgskolen i Vestfold og ved Høgskolen i Bodø for begge medførte flytting fra bykjerner til mer perifere områder i utkanten av byene, og at utsiktene til en slik ny situasjon ikke nødvendigvis ble tatt godt imot blant de berørte. Det samme gjaldt for øvrig for Universitetet i Agder, selv om selve samlokaliseringsprosessen i det tilfellet viste seg å være langt mer kompleks rent organisatorisk. Samtidig har vi sett at de fleste ansatte har sett på utsiktene til å flytte inn i nye og moderne bygg som overveiende attraktive.

Ved våre fire læresteder rapporterer alle om at god kommunikasjon og høy grad av involvering av berørte er helt nødvendig. God kommunikasjon og involvering utgjør selve nøkkelen fra å gå fra motvilje til velvilje for samlokalisering. Samtidig rapporteres det om at en helt sentral utfordring i å lykkes handler om å evne og få de berørte til å løfte blikket og tenke på lærestedet mer helhetlig og egen rolle inn i dette. Diskusjonene kan raskt kunne komme til å dreie seg om fordeling av kontorplasser, dersom man ikke tar høyde for en slikt helhetlig tilnærming.

4.2 Ledelsens betydning

Forankring i ledelse fremheves av alle lærestedene som helt sentralt. Forankringen må også være tilstede i de berørte fagmiljøenes lokale ledelse for at samlokaliseringsprosessene skal fungere. Samtidig som det er viktig med støtte i ledelse, er det også viktig med gode handlingsrom for prosessledere som skal gjennomføre prosessene med berørte parter i samlokaliseringen.

Et aspekt her er ikke minst samarbeidet mellom faglig, og mellom faglig og administrativ ledelse for å få samlokaliseringen til å fungere. Ny og felles lokaler kan også åpne for nye konflikter knyttet til fordeling av og utforming av bygningene og fellesrom og -areal. Det ett fag ser som naturlig behov kan oppleves som fremmed av andre.

4.3 Kulturbygging

En del tiltak i forhold til sosial begivenheter er gjennomført, som for eksempel felles jule- og sommerfester. Erfaringene er likevel at slike ikke nødvendigvis er det som skal til, hvis man måler dette i form av oppslutning. HVE peker på at de tiltakene som har fungert hos dem er hvis en utdanning eller et fag involverer/inviterer alle ”inn” i stedet for at man skal møtes uten en spesifikk agenda. Sosiale sammenkomster av mer generell karakter lett blir konturløse, og at konkretisering i større grad skaper engasjement hos de som deltar. På studentsiden synes imidlertid bildet å være noe annerledes: Flere av lærestedene rapporterer om at studentfestivaler synes å fungere positivt i forhold til å bygge ned barrierer mellom ulike studier.

5 Mulige identifiserbare effekter i etterkant av samlokaliseringer

5.1 Administrativ effektivitet

Stordriftfordeler synes å bidra til forbedret effektivitet ved alle fire læresteder. Ved siden av å ha en sentral administrasjon, har det også vist seg å være behov for lokale administrasjoner ved de ulike utdanningene. Like fullt understrekes det ved samtlige læresteder at man sparer både tid og penger ved å samle lærestedene til ett felles campusområde.

5.2 Faglige gevinster, for eksempel økt samarbeid på tvers av disipliner

Ved samtlige samlokaliseringsprosesser vi her har sett på, har ønsket om å få til økt samarbeid på tvers av eksisterende faggrenser vært et uttalt mål. Samtidig vet vi at slike prosesser er komplekse og tar tid. De er også avhengige av økonomiske incentiver og organisatoriske tiltak så vel som velvilje fra fagmiljøene selv. Alle fire læresteder har hatt ambisjoner om å få til ulike former for samarbeid på tvers, og samtlige rapporterer om at dette kan være krevende å få til. Forankring i ledelsen, særlig i form av økonomisk støtte, kan fungere som drivere for å lykkes i slike prosesser. Både Universitetet i Agder og Høgskolen i Oslo rapporterer om slike erfaringer.

5.3 Studentsosialt miljø

De tidligere stud.mag. undersøkelsene viser at læresteder som har forholdsvis nye lokaler også har flere fornøyde studenter (Gulbrandsen et al., 2006) . Brukerundersøkelser gjennomført av studentsamskipnader peker i samme retning (TNS Gallup 2008).

Studenter som er tilknyttet læresteder med ett felles campusområde vil i mye større grad også måtte forholde seg til ulike fagmiljø, på tvers av egne kretser. De vil kunne støte på hverandre på ulike felles arenaer, som i kantinen, i bokhandelen og ikke minst i idrettsbygg og treningsstudioer. På sikt kan dette bidra til å bygge ned barrierer og fordommer som måtte eksistere mellom ulike fag og utdanninger. Størrelsen på campus vil likevel kunne spille inn på i hvor stor grad en slik flyt faktisk forekommer. Høgskolen i Oslo rapporterer for eksempel om at studenter ved ingeniørutdanning og i samfunnsfag forholder seg til hverandre i det daglige, i og med at de holder til i samme bygg. Samtidig er det lite sannsynlig at disse studentene har veldig mye samhandling med studenter i andre utdanninger ved høgskolen, i og med at disse igjen holder til i andre bygg og i andre områder av campus.

5.4 Arkitektonisk - fungerer den fysiske utformingen etter intensjonen?

De fire lærestedene rapporterer i all hovedsak å være fornøyde med sine nye bygg og det å være samlokalisert. Likevel er det mulig å se på denne prosessen som todelt; motivasjonen for å få nye bygg blir rapportert som udiskutabel hos de utdanningene og fagmiljøene det gjaldt. Den geografiske beliggenheten til de nye byggene synes det derimot å herske uenighet om. Samtlige læresteder rapporterer om at det å flytte utdanninger beliggende i bykjerner til mer landlige omgivelser ikke uten videre ble tatt godt i mot. At de nye byggene utgjorde en del av en større samlokaliseringsprosess av hele lærestedet ble i slike sammenhenger mindre viktig. I de fleste tilfeller har man likevel evnet å snu opinionen i fagmiljøene til å se fordelene ved samlokalisering og beliggenhet, og i etterkant uttrykker de fleste ansatte tilfredshet ved å ha flyttet inn i nye og funksjonelle bygg.

Lærestedene rapporterer videre om at utformingen av campus og bygg henger nært sammen med lokal infrastruktur i områdene. En annen sentral faktor er at størrelsen på de fire lærestedene varierer, målt i antall ansatte og studenter. Utformingen av campus har også tatt høyde for dette.

Selv om lærestedene uttrykker stor grad av tilfredshet med sine nye bygg og samlokalisering, synes det som om man i liten grad har tatt høyde for at selve byggene og campusutformingen rent arkitektonisk kan bidra til fremtidsrettet læring og undervisning. En av informantene påpeker i så måte at man i alt for stor grad tok utgangspunkt i høyde for hva man hadde av romløsninger og fasiliteter i eksisterende bygg og lot dette ligge til grunn for utformingen av nye bygg. I etter tid ser man at man heller burde konsentrert seg om hvilke potensialer som lå i det å få nye bygg. Hadde man tenkt på at romløsninger skal gjenspeile fremtidsrettet undervisningsmetoder; for eksempel mer prosjektarbeid enn forelesninger, er det mulig å tenke seg at byggene og kanskje også hele campusområdene ville hatt en noe annen utforming.

6 Oppsummering

Vi startet innledningsvis med å antyde at samlokalisering omfatter flere dimensjoner. Vi har her vektlagt tre som sentrale.

Den *første* dimensjonen handlet om at ambisjonene for samlokalisering har stor betydning for utfallet. Sagt på en annen måte; hvorfor samlokalisere? Vi har sett at særlig tre uttalte målsettinger har vist seg som tungtveiende for de fire lærestedene vi har undersøkt; disse var:

- Konkrete behov for nye bygg
- Administrative stordriftsfordeler
- Faglige gevinster

Den *andre* dimensjonen handlet om vår antakelse om at samlokalisering i seg selv er en kompleks prosess, som involverer utfordringer knyttet til bygninger, lokaler og arkitektur, teknologisk infrastruktur, og ikke minst et sett av utfordringer knyttet til organisasjonsutvikling.

Erfaringene fra de fire lærestedene synes å bekrefte våre antakelser. Samlokalisering handler ikke bare om utforming av nye bygg og et nytt campusområde. Vel så viktig er de organisatoriske og ledelsesmessige dimensjonene ved en slik prosess. Lærestedene viser til ulike erfaringer med i hvor stor grad man evner å tenke nytt i forhold til hvordan et fremtidig samlokalisert lærested skal være, både som kunnskapsinstitusjon og som et arkitektonisk uttrykk. Det lærestedet som så langt har vist størst evne til å tenke ny organisasjon har vi sett at er Universitetet i Agder. Også Høgskolen i Vestfold har gitt signaler på at viktige organisasjonsutviklingsprosesser er i gang i forhold til nye byggeprosjekter, og der man hevder å ha lært mye av hvordan man organiserte dette sist. Som en konsekvens diskuteres det flere alternativer for nye organisasjonsstrukturer.

Den *tredje* dimensjonen viste til at selve effektbegrepet kan forstås ulikt når det gjelder ulike tilnærminger til samlokalisering. Samlokalisering kan slik ha betydning for fag, sosialt fellesskap og ikke minst i forhold til økonomi og administrasjon. Som vist, har samtlige læresteder positive erfaringer i det å samlokalisere når det gjelder administrative stordriftsfordeler. Positive erfaringer rapporteres også i forhold til sosiale dimensjoner. Når det gjelder faglige gevinster knyttet til samlokalisering, er erfaringene mer blandet.

Vi antok at de tre dimensjonene ville være gjensidig forsterkende, og at fraværet av en dimensjon trolig ville begrense graden av effekter ved samlokalisering. Som vist, har man i stor grad nådd to av tre ambisjoner ved samlokaliseringene; man kan spore positive effekter både økonomisk og psykososialt. utfordringen ligger i å få til faglig samarbeid på tvers av eksisterende disipliner og utdanninger. Her tyder både tidligere forskning og våre data på at samlokalisering alene ikke er tilstrekkelig for å hente ut faglige gevinster. Som

vi argumenterer for over er man her avhengig av at en rekke forhold trekker i samme retning. Ikke minst kan formelle organisasjonsstrukturer – jfr. Universitetet i Agder - ha betydning.

Det synes som om behovet for nye bygg ofte er forholdsvis instrumentelt initiert: man opplever at den eksisterende bygningsmassen er for liten eller at man søker kostnadsreduksjoner. Begrunnelser knyttet til at nye bygg og samlokalisering først og fremst skal ha et faglig utgangspunkt synes å være mer fraværende – selv om man gjerne bruker dette argumentet for å legitimere selve samlokaliseringen, ikke minst overfor ansatte. Forholdet mellom det vi innledningsvis omtalte som ansattes opplevelse av ”tvang” eller ”frivillighet” vil også virke inn i prosessene knyttet til samlokaliseringer. Når ansatte opplever at de blir får delta og har innflytelse i endringsprosessene, vil sjansene for at endringen oppleves som frivillig høyst sannsynlig være markant tilstede. Sagt på en annen måte, medvirking kan bidra til økt opplevelse av ”frivillighet” hos ansatte, noe som i ytterste konsekvens kan bidra til at prosesser knyttet til samlokalisering kan snu fra potensiell motvilje til velvilje.

En konsekvens av denne målstrukturen er at mange læresteder dermed i liten grad tenker over de strategiske mulighetene som en samlokaliseringsprosess kan åpne for. I den grad økt faglig kontakt og samarbeid er inkludert i prosessen, er argumentene ofte at man trenger å skape ”møteplasser” og sosiale arenaer – og at faglig samarbeid nærmest vil oppstå som en ”automatikk” av dette. Kun unntaksvis tar man høyde for de organisatoriske og ledelsesmessige utfordringene som må adresseres for å få til et faglig samarbeid også i en samlokalisert institusjon.

Referanser

- Egeberg, M. (1989). *Institusjonspolitikk og forvaltningsutvikling bidrag til en anvendt statsvitenskap*. [Oslo], TANO.
- Gallup, T. (2008). Studentundersøkelse. Studentenes tilfredshet med Studensamskipnaden i Agder. T. Gallup. Oslo, TNS Gallup
- Harman, K. (2000). Merging divergent campus cultures into coherent educational communities: Challenges for higher education leaders. *CHER annual conference*
- Heerwagen, J., H., Kampschroer, K., Powell, K., M., & V. Loftness (2004). "Collaborative knowledge work environments." *Building Research & Information* **32**(6): 510-528.
- Hilding-Haman, K. (2007). Learning Spaces. D. t. i. (unpublished).
- Kyvik, S. (1999). *Evaluering av høyskolereformen. Sluttrapport*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Mulvey, T., M (1993). *An analysis of the Merges of American Institutions of Higher Education*, Ann Arbor.
- Norgård, J. D. & Skodvin, O. J. (2002). "The Importance of geography and culture in merges: A Norwegian insitutional case study." *Higher Education* **44**: 73-90.
- Punie, Y. (2007). "Learning Spaces: an ICT enabled model of future learning in the Knowledge based Society." *European Journal of Education* **42**(2).
- Tømte, C. (2005). *Å snakke skriftlig sammen : en studie av skriftbasert, digital kommunikasjon i organisasjoner* [Trondheim], Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det historisk-filosofiske fakultetet, Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier.

Vedlegg

Informanter

Universitetet i Agder (UiA)

- Bjørn Monstad, studiedirektør
- Steinar Finseth, Administrerende direktør, Studentsamskipnaden
- Aud Findal Dahl, dekan, Fakultet for Helse- og idrettsfag

Høgskolen i Oslo (HiO)

- Åsulv Frøysnes, direktør
- Per Øystein Staff, dekan, ingeniørutdanning
- Tove Bull-Njaa, studiedirektør,
- Marja Lundell, avdelingsdirektør, samfunnsfag

Høgskolen i Vestfold (HVE)

- Olav Refsdal, direktør
- Rolf Leistad, FIN-senteret
- Jonny Thorsen, Prosjektdirektør ByggKultur09
- Per Erik Lund, personaldirektør
- Jan Mehlum, førsteamanuensis, sosiologi

Høgskolen i Bodø (HBO)

- Pål Pedersen, rektor
- Arne Martin Svartnes, driftsdirektør
- Lars Bauma, sjefsbibliotekar